

לשמוע קול תורה – מצווה בפרשה

פרשת ויחי

ליקוט עצמות

יעקב אבינו מברך את כל בניו, ולאחר מכן נפטר לבית עולמו. קבורתו מתבצעת בשני שלבים. בשלב הראשון חונטים את גופתו, וכל המצרים מתאבלים עליו:

"וַיֵּצֵא יוֹסֵף אֶת עֶבְדָּיו אֶת הַרְפָּאִים לְחַנֵּט אֶת אָבִיו וַיַּחַנְטוּ הַרְפָּאִים אֶת יִשְׂרָאֵל. וַיִּמְלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחַנְטִים וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבַע יָמִים" (בראשית נ, ב-ג).

בשלב השני מובא יעקב אבינו לקבורת עולמים במערת המכפלה:

"וַיֵּשְׂאוּ אֹתוֹ בְּנָיו אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעְרַת שֵׁדָה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת הַשְּׂדֵה לְאַחֲזֵת קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתִי עַל פְּנֵי מַמְרָא" (בראשית נ, יג-יד).

בעבר הייתה נהוגה בארץ ישראל קבורה דו-שלבית: ראשית היו קוברים את הנפטר באדמה – באמירה מפורשת שקבורה זו זמנית בלבד – ואחרי שנה, כשהתעכל הבשר, היו מלקטים את העצמות, מכניסים אותן לגלוסקמה (סוג של תיבה) ומביאים אותה לקבורת עולמים. הקבורה הקבועה הייתה בדרך כלל במערת קבורה שבה נטמנו הגלוסקמות של בני משפחה אחת זה לצד זה.

בשולחן ערוך נפסק כי מותר לקבור את המת בדרך זו:

"מקום שנוהגין לקבור במהמורות [פי' בשוחות עמוקות, מן "במהמורות בל יקומו" (תהילים קל, יא)] בלא ארון עד שיתעכל הבשר, ואחר כך מלקטין העצמות וקוברין אותן בארון, מותר" (יורה דעה שסג, ד).

אימוץ שיטה זו של קבורה הייתה יכולה לפטור את מצוקת הקבורה הקשה במדינת ישראל, שכן קבורה בדרך זו תופסת הרבה פחות שטח. בשיטת הקבורה המקובלת היום אפשר לקבור בדונם אחד 330 מתים, ואילו שיטת הקבורה הקדומה תאפשר לקבור כ-5000 מתים בדונם אחד.

עיון במשנה במסכת מועד קטן מגלה שקבורה כזו – לא זו בלבד שהייתה מותרת, אלא שהייתה המנהג הנפוץ בעבר:

"עוד אמר רבי מאיר מלקט אדם עצמות אביו ואמו [בחול המועד] מפני ששמחה היא לו. רבי יוסי אומר אַבְלֵהוּ הוּא לֹ" (מועד קטן א, ה).

המשנה אינה דנה בעצם ליקוט העצמות – שכן זו הייתה דרך הקבורה הרווחת – אלא רק באפשרות לעשות זאת בחול המועד, שהוא זמן של שמחה. לדעת רבי מאיר הבאת ההורים לקברי אבותיהם משמחת את הבן, ולכן מותר לעשות כן בחול המועד, ואילו לדעת רבי יוסי ההתעסקות בקבורה מעוררת מחדש את האבל, ועל כן יש לדחותה לאחר המועד – והלכה כמותו.

כמובן שקבורה בדרך זו אינה פוגעת כהוא זה באמונתו בתחיית המתים. הקב"ה איננו זקוק לשטח גדול כדי להחיות את המתים, וכבר הסביר הרמב"ם שהאמונה בתחיית המתים היא האמונה ביכולתו של הקב"ה לברוא יש מאין. ייתכן אפוא שיום יבוא וישוּבו בארץ ישראל למנהג הקדמון של קבורה דו-שלבית.

ונסיים בדברי הגמרא המלמדת שיעקב אבינו עודנו חי בקרבנו – כי צאצאיו ממשיכים את פועלו בעולם:

"הכי אמר רבי יוחנן: יעקב אבינו לא מת. אמר ליה: וכי בכדי ספדו ספדניא וחנטו חנטייא וקברו קברייא? אמר ליה: מקרא אני דורש, שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים. מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים – אף הוא בחיים" (תענית ה, ב).

שאל דוד בוצ'קו